

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Rijeka, Hrvatska

DOI 10.5937/kultura1963211R

UDK 655.41(497.5)"1968/1991"

028(497.1)"1968/1991"

pregledni rad

NAČELA OBLIKOVANJA NAKLADNIČKOG NIZA

NA PRIMJERU BIBLIOTEKE *HIT* (1968–1991), ZNANJE, ZAGREB

Sažetak: *Nakladnički niz proizvod je različitih razina djelovanja i regulacije književnih, knjižnih, nakladničkih i uredničkih odluka i sadržaja, te kulturalnih procesa povezanih sa čitateljskim praksama, čitateljskim kompetencijama i procesima oblikovanja književne publike. Razlikujemo četiri načela oblikovanja nakladničkog niza: povijesno, uredničko, čitateljsko i paratekstualno. U ovom radu analizirali smo načela oblikovanja nakladničkog niza na primjeru Biblioteke moderne literature HIT, jedne od sedam beletrističkih nakladničkih nizova objavljivanih u Hrvatskoj između 1968. i 1991. godine. Biblioteka moderne literature HIT (urednik Zlatko Crnković) dominirala je nakladničkom scenom u Hrvatskoj i u Jugoslaviji tokom 1970-tih i 1980-tih u komercijalnom i kvalitetnom smislu.*

Ključne riječi: *nakladnički niz, Biblioteka HIT, bestseler, paratekst*

Uvod

U dostupnoj teorijskoj ili preglednoj literaturi o nakladništvu na hrvatskom jeziku nakladnički niz nije bio predmet osobite znanstvene pozornosti.¹ Leksikonska i enciklopedijska reprezentacija nakladništva pojam nakladničkoga niza obrađuje tek sporadično. U Grafičkoj enciklopediji (ur. Franjo Mesaroš) nakladnički je niz definiran kao „čest naziv za niz ili ciklus izdanja

¹ Usporediti: Jelušić, S. (2012) *Ogledi o nakladništvu*, Zagreb: Naklada Ljevak; Velagić, Z. (2013) *Uvod u nakladništvo*, Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera.

s određenog područja djelatnosti ili određene književne vrste⁴². U Hrvatskoj enciklopediji nakladnički niz obrađuje se u natuknici „nakladnička cjelina“ kao „niz knjiga istoga nakladnika, obično o istoj ili srodnoj temi, koje uz vlastiti nose i zajednički, tzv. skupni naslov. Knjige objavljene u istoj nakladničkoj cjelini prepoznatljive su po ujednačenom uvezu i tisku, a često nose i tekuću numeraciju sveska unutar cjeline. Za neke nakladničke cjeline, primjerice, za sabrana djela nekog autora, nakladnik unaprijed određuje broj svezaka (tzv. omeđena nakladnička cjelina), a za druge se na početku izlaženja ne zna broj svezaka (tzv. tekuća nakladnička cjelina ili niz).“⁴³ U svojoj knjizi *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* Eva Verona ovako definira nakladničku cjelinu: “Više jedinica bibliotečne građe koji pored vlastitih (posebnih) naslova imaju i zajednički nadređeni (skupni) naslov koji ih povezuje u jednu cjelinu. Takve jedinice mogu biti povezane i tekućom numeracijom. Po svom opsegu, nakladnička cjelina može biti ograničena (omeđena nakladnička cjelina) ili neograničena (niz publikacija ili jedinica bibliotečne građe).“⁴⁴ Sličnu definiciju nakladničkog niza nalazimo i u ISBD-u – Međunarodnom standardnom bibliografskom opisu: “(1) serijska građa koja sadržava skup zasebnih uzastopno izdanih jedinica građe koje mogu i ne moraju biti numerirane, od kojih svaka, uza svoj glavni stvarni naslov, ima nadređeni stvarni za cijeli skup tj. stvarni naslov nakladničke cjeline; (2) numerirani niz sveščića ili dijelova serijske građe.“⁴⁵

U ovom radu nakladnički niz shvaćamo kao proizvod različitih razina djelovanja i regulacije književnih, knjižnih, nakladničkih i uredničkih odluka i sadržaja, te kulturalnih procesa povezanih sa čitateljskim praksama, čitateljskim kompetencijama i procesima oblikovanja književne publike. Jednostavnije rečeno, nakladnički niz je ukupnost značenja pojedinačnih objavljenih naslova i paratekstualnoga segmenta svake pojedine knjige i niza u cjelini.

Moderni nakladnički niz u hrvatskom se nakladništvu uspostavlja krajem 1960-ih. Prostor nakladničkog niza pokazuje se višestruko reprezentativnim za praćenje važnih društvenih i kulturnih promjena, ali i za uspostavu šire kulturne, pa i književne paradigme u hrvatskome kontekstu. U razdoblju o kojem je riječ

2 Mesaroš, F. (ur.) (1971) *Grafička enciklopedija*, Zagreb: Tehnička knjiga, str. 348.

3 *Hrvatska enciklopedija* (2005), Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 569.

4 Verona, E. (2009) *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, str. 382.

5 ISBD Međunarodni standardni bibliografski opis (2014), Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, str. 382.

u Hrvatskoj je izlazilo sedam nakladničkih nizova: *Zlatni paun* (nakladnik Otokar Keršovani, Rijeka, od 1968. do 1986), *HIT* (nakladnik Znanje, Zagreb, od 1969. do 1991), *Ogledalo* (nakladnici Zora i GZH, Zagreb, od 1973. do 1980), *Zabavna biblioteka* (nakladnik GZH, Zagreb, od 1978. do 1988), *Bestseller* (nakladnik August Cesarec, Zagreb, od 1978. do 1988), *Gama* (nakladnik Mladost, Zagreb, od 1979. do 1991) te *Ogledala* (nakladnik GZH, Zagreb od 1980. do 1989).

Načela oblikovanja nakladničkog niza

U ovom kontekstu moguće je definirati četiri temeljna načela oblikovanja nakladničkog niza. Prvo načelo nazivamo povijesnim načelom. Na sve spomenute nakladničke nizove u Hrvatskoj između 1968. i 1991. povijesni kontekst nakladničkoga niza uspostavljen je djelovanjem i nakladničkim nizom *Zabavna biblioteka* Nikole Andrića i, u određenoj mjeri, nakladničkim modelima koje je ta biblioteka uspostavila, uključujući, daka-ko, i predodžbu o heterogenosti čitateljske publike koja je kao temeljni regulator ugrađena u Andrićevu uredničku/nakladničku koncepciju. *Zabavna biblioteka* nakladnički je projekt koji je pokrenuo Nikola Andrić (1867–1942), istaknuti filolog, prevoditelj, dramaturg, svojedobno i kazališni intendant i književni povjesničar, te višegodišnji predsjednik Društva hrvatskih književnika. *Zabavnu* je biblioteku pokrenuo kao vlastiti izdavački projekt 1913, s nakanom, da objavljuje „izbor ponajboljih djela iz svjetske književnosti“⁶. U sljedećih je tridesetak godina u ukupno 442 sveska postupno oblikovao ideju nakladničkoga niza, kao i njegovu književnu i izvanknjiževnu funkcionalnost. Knjige su objavljivane u kolima, te je ukupno objavljeno 50 kola *Zabavne biblioteke*, s posljednjom objavljenim sveskom pod rednim brojem 603 1942. godine.

Urednik biblioteke *HIT* Zlatko Crnković u knjizi *Knjigositnice* napisao je sljedeće: „Priznajem da sam od njega (Nikole Andrića, op. N. R.) mnogo naučio. Ni meni nije bilo svejedno hoće li se netom izašla knjiga brzo rasprodati ili neće. (...) preuzeo sam od Andrića obilježavanje brojevima svakog sveska. Po uzoru na Andrićevu *Zabavnu biblioteku* uveo sam citiranje mišljenja novinskih književnih kritičara o pojedinim prethodno obavljenim knjigama u istoj seriji. I na kraju pazio sam da na ovcima ili na poledini knjiga redovito navodim naslove svih do tada izdanih knjiga u toj ediciji.“⁷

6 Mandić-Hekman, I. (2014.) *Knjiga o knjigama: Zabavna biblioteka 1913.–1041*, Zagreb: Ex libris, str. 26.

7 Crnković, Z. (2003) *Knjigositnice*, Rijeka: Otokar Keršovani, str. 128.

Drugo načelo je načelo uredničkog odnosa prema književnom sadržaju i načinu njegove prezentacije u obliku knjige s jedne strane, te u kontekstu nakladničkoga niza s druge strane. Odbir književnoga sadržaja odgovornost je nakladničke instance urednika i reguliran uredničkom politikom, te se, u kontekstu spominjanih nakladničkih nizova u drugoj polovici 20. stoljeća u Hrvatskoj, može zaključiti da nakladnički nizovi svoje početno, prvo načelo oblikovanja vide u formiranju knjižnoga niza s obzirom na prezentirane književne sadržaje.

Treće načelo oblikovanja nakladničkoga djelomično je povezan s uredničkom instancom a mogli bismo ga nazvati načelom parateksta. Paratekst nakladničkih nizova u drugoj polovici 20. stoljeća odražava, s jedne strane, nakladnički status i razvoj nakladništva u tom vremenu u Hrvatskoj, a s druge se strane pokazuje kao ključni prostor oblikovanja ideje o nakladničkom nizu kao cjelini, i to cjelini susljednih nakladničkih proizvoda. Paratekstualni se protokoli ujedno mogu shvatiti i kao moment međusobnoga razlikovanja nakladničkih nizova. Važan segment nakladničkog parateksta svakako je njegova vizualna dimenzija, koja odražava i razvoj vizualne kulture i kulture grafičkoga dizajna u razdoblju o kojem je riječ. Paratekst je rezultat ili vidljiva posljedica nakladničke strategije, najčešće u zoni odgovornosti urednika, te usmjeren prema čitatelju. Tu vrstu parateksta nazivamo nakladničkim paratekstom, a paratekst može biti i autorski. Bilo da je riječ o uvodu, predgovoru ili pogovoru, fusnotama, bilješkama ili anotacijama, paratekst uvijek mijenja odnosno proizvodi novu čitalačku situaciju. Danas je nemoguće proučiti kakav je bio čitateljski odgovor na nakladničke strategije, jer su arhive hrvatskih nakladničkih kuća uništene ili nedostupne, no lako je pretpostaviti da postoji čitav spektar reakcija na formiranje nakladničkog niza. Čitatelj može ignorirati činjenicu da je neka knjiga objavljena u biblioteci, odnosno može biti zainteresiran za samo jedan jedini naslov ili autora. S druge strane, ima i čitatelja koji su opsesivno vezani uz biblioteku, premda je teško zamisliti da je neki čitatelj pročitao baš sve naslove iz neke biblioteke.

Četvrto se načelo oblikovanja nakladničkoga niza prepoznaje u čitateljskoj recepciji nakladničkoga proizvoda, što povezuje mo s načinima prezentacije književnoga sadržaja s jedne strane, te s oblikovanjem književne publike s druge strane. Čitateljska recepcija ogleđa se u nakladničkim pokazateljima uspješnosti (ponovljena izdanja, prezentacija prepoznatljivih književnih sadržaja, paratekstualni nakladnički protokoli, broj prodanih primjeraka pojedinih izdanja u onim slučajevima gdje su podaci o tome dostupni). Nakladnički nizovi svakako su oblikovani u

međudjelovanju s književnom publikom i u tome smislu ovo načelo nazivamo načelom bibliotečne publike.

Biblioteka moderne literature HIT

Biblioteka moderne literature HIT dominirala je nakladničkom scenom u Hrvatskoj i u Jugoslaviji tokom 1970-tih i 1980-tih godina i u komercijalnom smislu i s obzirom na kvalitetu izdanja.⁸ U razdoblju od 1968. do 1991. izašlo je ukupno 211 naslova u 234 sveska i 39 kola. Uobičajena naklada iznosila je između šest i deset tisuća primjeraka⁹. Roman Mome Kapora *Foliranti* (1974) prodan je, primjerice, u čak 100 000 primjeraka u nekoliko izdanja¹⁰. Urednik HIT-a Zlatko Crnković (1931–2013), koji je bio podjednako poznat i kao urednik i kao vrstan prevoditelj, biblioteku HIT je zamislio – kako smo već rekli – u tradiciji Zabavne biblioteke Nikole Andrića. Isprva je HIT bio zamišljen kao biblioteka modernih svjetskih bestselera i u prvim kolima omjer stranih i „domaćih“ (hrvatskih i jugoslavenskih) autora bio je 5:1. Vremenom je taj omjer izjednačen na 3:3.

Poput Nikole Andrića i Zlatko Crnković držao je važnim prepoznati ukus čitalačke publike u svijetu i Jugoslaviji, ali i suzdržati se od podilaženja publici ili od nametanja vlastitog književnog ukusa. Geslo je Zlatka Crnkovića glasilo, kako sam navodi, literarna vrijednost plus komunikativnost.¹¹ Na tim načelima Zlatko Crnković je konstituirao iznimno važnu i kvalitetnu beletrističku biblioteku za najširu čitateljsku publiku koja je lako utjecala na promjenu čitalačkih navika različitih čitalačkih skupina. Kao rijetko koji urednik Zlatko Crnković je uspješno njegovao čitalačku potrebu za fabulom, rasonodom, umjetničkim iskustvom, i, jednostavno, dobro napisanom literaturom. HIT je publici nudio spektar različitih intrigantnih tema – socijalnih, društvenih, ratnih i političkih. Jedan tip naslova, prisutnih u svim razdobljima biblioteke, bila je politički i/ili društveno angažirana literatura. Nakon 211 objavljenih knjiga (do 1991. godine) uočljivo je da HIT nije bila biblioteka zabavne književnosti ili barem ne samo zabavne književnosti.¹² Zlatko Crnković je razvio i usavršio

8 Zlatko Crnković je uređivao HIT do 1995. godine. Nakon njega urednice / urednici biblioteke bile su Julijana Matanović, Vjera Balen-Heidl i Davor Uskoković.

9 <http://www.jutarnji.hr/vijesti/zlatko-crnkovic-da-nisam-slamnigu-dao-milijun-dinara-akontacije-nikada-ne-bi-napisao-roman/1203155/>

10 <http://arhiva.nacional.hr/clanak/13972/uredivsi-500-knjiga-dobio-sam-cir-i-povisen-secer>

11 Crnković, Z. (2003) *Knjigositnice*, Rijeka: Otokar Keršovani, str. 9.

12 Usporediti: „Od davnih vremena Andrićeve „zelene biblioteke“ (Zabavne biblioteke, op. N. R.) do današnjeg Crnkovićevog HITa u kojem je zabavna knjiga iznova stekla kulturni legitimitet, mi smo sustavno izbjegavali dati prostor lakšem štivu. Biblioteka HIT dovodi stvari na pravo mjesto,

Andrićevu nakladničku formulu „komercijalno plus kvalitetno.“ Ime biblioteke i sporadično objavljivanje komercijalnih bestslera bio je gotovo paravan za ozbiljan nakladnički projekt u kojem je kontinuirano objavljivana kvalitetna umjetnička fikcija. U HIT-u je bilo malo prostora za avangardna ili eksperimentalna fiktionalna prozna djela, premda je bilo i takvih slučajeva¹³, a mnogo više za autore manje-više konvencionalnih poetika, što još ne znači da je u ovoj biblioteci vladala žanrovska uniformnost i sivilo. Biblioteka HIT je zapravo bila biblioteka kvalitetnih fiktionalnih djela koja su udovoljavala konvencionalnim čitalačkim ukusima.

Najvažniji nakladnički alati HIT-a bili su tzv. kućni pisac te promišljeni nakladnički program žanrovske raznovrsnosti. Zlatko Crnković je biblioteku HIT osovio oko žanrovskih stupova romana o odrastanju, kojima je pridruživao razne forme memoaristike, kronikalnog i autobiografskog romana te humorističke književnosti. Avanturistički, špijunski i kriminalistički romani, koji su bili neizbježne nakladničke figure za beletrističku biblioteku, u HIT-u su bili u drugom planu, premda je i u slučaju ovog žanra i/ili žanrova Zlatko Crnković pokazao iznimni književni sluh objavljujući, primjerice, izvanredne kriminalističke romane Patricie Highsmith (1921-1995) *Sovin huk* (1962, 1982) i *Edithin dnevnik* (1977, 1987).

U prvim kolima HIT-a izlazili su bestseleri čije je autore svjetske komercijalne književnosti hrvatska i jugoslavenska publika već upoznala u drugim nakladničkim edicijama, poput Fredericka Forsytha, Arthura Haileyya, Irwina Shawa i Irwinga Wallacea. U sljedećim kolima Zlatko Crnković je prepoznao američke bestselere poput *Galeba Jonathana Livingstona* (1970, 1973) Richarda Bacha (1933), *Ptice umiru pjevajući* (1977, 1979) Colleen MacCullough (1937-2015) ili *Ljubavne priče* (1970, 1971) Erica Segala te kasnije *Može i bez kavijara* (1961, 1977) austrijskog bestseler pisca Johannesa Maria Simmela. Zanimljivo da su neki iz ovog kruga velikih svjetskih bestslera tržišno podbacili na hrvatskom i jugoslavenskom tržištu poput, primjerice, romana *Ralje* (1974, 1976) Petera Benchleya (1940-2006) ili *Oliverove priče* (1977, 1978) Erica Segala.¹⁴

ujedinjujući prilično veliku i jako različitu publiku na poslu čitanja, od kojeg nevjete neće dobiti intelektualni bruh, a koji će znalcima poslužiti za vrhunsku duhovnu rekreaciju.“ Tenžera, V. (1992) *Želja za dobrim kupanjem – o stranim piscima*, Zagreb: Znanje, str. 176.

13 Na primer: roman Moravagine Blaisea Cendrarsa, *B.*, objavljen 1977. u prijevodu s francuskog Ane Kolesarić.

14 Crnković, Z. (2003) *Knjigositnice*, Rijeka: Otakar Keršovani, str. 11.

Komercijalni autori i klasični bestseleri u HIT-u su bili manjinski i zapravo manje bitan nakladnički program usporedimo li ga s književnim djelima velikih književnih imena 20. stoljeća objavljenih u HIT-u (Herve Bazin, Italo Calvino, Elias Canetti, Ferdinand Louis Celine, Blaise Cendrars, Lawrence Durrell, Jean Genet, William Golding, Knut Hamsun, Bohumil Hrabal, Jean Giono, Siegfried Lenz, Gabriel García Márquez, Henry Miller, Czesław Miłosz, Marcel Pagnol, Evelyn Waugh itd.). HIT je također pomno pratio razvoj američkog romana u 1960-tima i 1970-tima (James Baldwin, E. L. Doctorow, Ken Kesey, Mary MacCarthy, Bernard Malamud, Gay Talese, Kurt Vonnegut, Gore Vidal itd.), a baš u ovoj biblioteci izašli su po prvi puta na hrvatskom romani nekih od ključnih evropskih romanopisaca čija se karijera protegnula duboko u 21. stoljeće (J. G. Ballard, Julian Barnes, Ian McEwan, Milan Kundera, Patrick Modiano i drugi).

Ključ komercijalnog uspjeha biblioteke HIT bio je spomenuti fenomen tzv. kućnog autora, odnosno autora čiji je komercijalni potencijal obasezao najmanje pet uzastopnih hitova. Prvo ime „stranog“ kućnog autora u HIT-a bio je Graham Greene (1902–1991) kojemu je u toj biblioteci prevedeno pet romana iz njegove kasnije faze¹⁵. Drugi i komercijalno izdašniji slučaj kućnog autora bio je opus izraelskog pisca Ephraima Kishona (1924–2005): u HIT-u je objavljeno čak osam njegovih knjiga.¹⁶ Kishon nije, dakako, jedni humoristički autor u HIT-u¹⁷. Druga posebnost HIT-a po kojoj je postao prepoznatljiv bio je profinjena Crnkovićeva izbor iznimnih romana o odrastanju, njih je bilo ukupno osam.¹⁸ No za HIT se ne bi moglo ustvrditi da je bio samo eskapistička biblioteka ili možda biblioteka hedonističke literature. I HIT se, poput drugih hrvatskih beletrističkih biblioteka, bavila,

15 *Ljudski faktor* (1979), *Monsinjur Quijote* (1983), *Moj prijatelj general* (1986), *Deseti čovjek* (1987) i *Čovjek sa bezbroj imena* (1989).

16 *Nije fer, Davide* (1977), *Kita boli more* (1980), *Nema nafte, Mojsije* (1984), *Lisac u kokošinju* (1985), *Raj u najam* (1986), *Još malo pa istina* (1987), *Deva kroz ušicu igle* (1988) i *Ništa tu Abraham ne može* (1990).

17 U prva tri kola izašla su tri romana talijanskog pisca Giovannina Guareschia (1908–1968): *Don Camillo* (1969), *Don Camillo i njegovo stado* (1970) i *Don Camillo i mladi*. (1971). Veliki hit bila je knjiga *Kako biti stranac* (1946, 1980) engleskog pisca mađarskog podrijetla George Mikesa (1912–1987), kao i dvije knjige Woddyja Allena (1935), *Nuspojave* (1980, 1983) i *Sad smo kvit* (1985), najbolje Allenove humoreske u izboru Omera Lakomice, knjiga Arta Buchwalda *Jesam li vam ikad lagao* (1981) te knjiga Petera Ustinova *Krumnagel* (1979).

18 *Carstvo sunca* (1984, 1987) J. G. Ballarda (1931–2009), *Guja u šaci* (1948, 1990) Herve Bazina (1911–1996), *Spaseni jezik* (1977, 1982) Eliasa Canettija, *Svjetska izložba* (1985, 1989) E. L. Doctorowa (1931–2015), *U dolini rijeke Isse* (1955, 1981) Czesława Milosza (1911–2004), *Vrijeme ljubavi* (1977, 1979) Marcela Pagnola (1895–1974), *Ulica mračnih dućana* (1978, 1980) Patricia Modiana (1947) i *Momak u modrom* (1932, 1982) Jeana Gionoa (1895–1970).

primjerice, iskustvima komunističke represije i staljinističkih logora, no u ovom slučaju bio je sasvim originalan nakladnički i urednički izbor objaviti tri iznimne knjige na ovu temu koje su napisale autorice: *Kronika kulta ličnosti* (1967, 1971) Evgenije Ginzburg (1904–1977), *Strah i nada* (1970, 1978) Nadežde Mandel'stam (1899–1980) i *Željezna žena* (1969, 1990) Nine Berberove (1913–1990).

Termin „kućni autor“ zapravo je vrsta Crnkovićevog književnog eufemizma: riječ je o autorima koji su, poput Ivana Arallice (1930), Pavla Pavličića (1946) ili Mome Kapora (1937–2010), bili sposobni profesionalno udovoljiti nakladničkim standardima koji propisuju novi roman svake druge godine. Crnković je kao urednik jedne edicije po prvi put omogućio hrvatskim (i srpskim) piscima profesionalne uvjete djelovanja: visoke akontacije¹⁹ i tiskanje njihovih djela u visokim tiražama. Roman *Večernji akt* Pavla Pavličića (1981) prodan je u čak 40 000 primjeraka.²⁰

Desetak uglednih hrvatskih književnih imena (Ranko Marinković, Ivan Raos, Mirko Božić, Ivan Slamnig, Antun Šoljan, Nedjeljko Fabrio, Ivan Kušan, Ivo Brešan i Miljenko Smoje) dobili su priliku da svoje naslove objave u beletrističkoj ediciji koja je tada bila i popularna i uvažavana²¹. U HIT-u su ukupno objavljena djela čak dvadeset i pet hrvatskih autora²².

Urednik Zlatko Crnković u prvoj fazi biblioteke otvorio je prostor za autore tzv. proze u trapericama.²³ Alojzu Majetiću objavljeno je dopunjeno izdanje kulturnog romana *Čangi off Gottoff* (1970), potom su slijedili romani Tita Bilopavlovića, Vojislava Kuzmanovića, Zvonimira Majdaka i već spomenutih Ivana Slamniga i Antuna Šoljana, kojima u ovom slučaju kao srpsku inačicu proze u trapericama valja pribrojiti i ondašnjeg hitmekera Momu Kapora, koji je kao kućni pisac HIT-a objavio čak osam naslova.²⁴ Zanimljivo da je Crnković u HIT-u izabrao i

19 Usporediti: <http://www.jutarnji.hr/vijesti/zlatko-crnkovic-da-nisam-slamnigu-dao-milijun-dinara-akontacije-nikada-ne-bi-napisao-roman/1203155/>

20 Nemeč, K. (2003) *Povijest hrvatskog romana 3*, Zagreb: Školska knjiga, str. 309.

21 Ranko Marinković je objavio roman *Zajednička kupka* (1980), Mirko Božić romane *Tijela i duhovi* (1981) i *Slavuj i šišmiš* (1989), Ivan Kušan romane *Naivci* (1975) i *Prerušeni prošnjak* (1986), Ivan Slamnig roman *Bolja polovica hrabrosti* (1972), Antun Šoljan *Luku* (1974) i *Druge ljude na mjesecu* (1978), Nedjeljko Fabrio *Berenikinu Kosu* (1989), Ivan Raos *Na početku kraj* (1969), Miljenko Smoje *Velo misto* (1981) a Ivo Brešan *Ptice nebeske* (1989).

22 U HIT-u su još dobili priliku slijedeći hrvatski pisci: Zvonimir Balog, Pero Budak, Ivan Katušić, Zlatko Krilić, Neven Orhel, Branka Slijepčević, Petko Vojnić Purčar i Anđelko Vuletić.

23 Usporediti: Flaker, A. (1983) *Proza u trapericama*, Zagreb: SNL.

24 *I druge priče* (1973), *Foliranti* (1974), *Provincijalac* (1976), *Ada* (1978), *Zoe* (1978), *Od sedam do tri* (1980), *Una* (1981) i *Knjiga žalbi* (1984).

tri romana istočnoeuropskih autora koje je Aleksandar Flaker u studiji *Proza u trapericama* proglasio klasicima ovog žanra: *Nove patnje mladoga W.* (1972, 1978) Ulricha Plenzdorfa (1934–2007), *Putovanje u Jaroslaw* (1974, 1980) Rolfa Schneidera (1932) te *Opekotinu* (1980, 1988) Vasilija Aksjonova (1932–2009).

Samo četiri hrvatska pisca dosegla su status HIT-ovog kućnog pisca: Zvonimir Majdak (1938) koji je u HIT-u objavio jedanaest romana – uglavnom varijacija proze u trapericama i erotske proze (čak tri pornografska romana Zvonimir Majdak objavio je pod pseudonimom Suzana Rog)²⁵. Pavao Pavličić (1946) je u HIT-u objavio deset uglavnom kriminalističkih ili hibridnih kriminalističkih romana²⁶, od kojih je *Večernji akt* (1981) nagrađen prestižnom NIN-ovom nagradom. Goran Tribuson (1948) također je objavio veći broj romana, ukupno njih šest: tri kriminalistička romana s protagonistom detektivom Nikolom Banićem: *Made in USA* (1986), *Dublja strana zaljeva* (1990) i *Potonulo groblje* (1990), dok se u tri druga romana – *Polagana predaja* (1984), *Legija stranaca* (1985), *Povijest pornografije* (1988) autor vratio „fetišima, ritualima i ideologemima svoje mladosti“.²⁷ Ivan Aralica u HIT-u je objavio sedam povijesnih romana²⁸, od kojih je najuspješnija bila tzv. morlačka trilogija *Psi u trgovištu* (1979), *Put bez sna* (1982) i *Duše robova* (1984).

Ako je riječ o srpskoj književnosti, najviše naslova je objavio Momo Kapor (1937–2010): *I druge priče* (1973), *Foliranti* (1974), *Provincijalac* (1976), *Ada* (1978), *Zoe* (1978), *Od sedam do tri* (1980), *Una* (1981) i *Knjiga žalbi* (1984). Momo Kapor je svakako bio jedan od najpopularnijih i najkomercijalnijih autora biblioteke HIT. Zlatko Crnković navodi da je roman *Foliranti* prodan u više od 100 000 primjeraka.²⁹ Najvažniji srpski pisac koji je objavljivao u HIT-u svakako je bio Borislav Pečić (1930–1992) kojem su u ovoj biblioteci premijerno objavljeni prozni naslovi *Pisma iz tuđine* (1987) i *Atlantida* (1988), a spomenimo

25 Romani Zvonimira Majdaka: *Pazi, tako da ostanem nevina* (1971), *Kužiš, stari moj* (1973), *Stari dečki* (1975), *Marko na mukama* (1977), *Ženski bicikl* (1978), *Lova do krova* (1984), *Muška kurva* (1986), *Biba, okreni se prema zapadu* (1982), *Starac* (1988), a pod pseudonimom Suzana Rog *Baršunasti prut* (1987), *Gospođa* (1988) i *Ševa na žuru* (1989).

26 Romani Pavla Pavličića: *Umjetni orao* (1979), *Večernji akt* (1981), *Slobodni pad* (1982), *Eter* (1983), *Kraj mandata* (1984), *Čelični mjesec* (1985), *Trg slobode* (1986), *Krasopis* (1987), *Sretan kraj* (1989), *Koraljna vrata* (1990).

27 Nemeć, K. (2003) *Povijest hrvatskog romana* 3, Zagreb: Školska knjiga, str. 316.

28 Romani Ivana Aralice *Psi u trgovištu* (1979), *Put bez sna* (1982), *Duše robova* (1984), *Gradiatelj svratišta* (1986), *Okvir za mržnju* (1987), *Asmodejev šal* (1988), *Tajna sarmatskog orla* (1989).

29 Crnković, Z. (2003) *Knjigositnice*, Rijeka: Otakar Keršovani.

da su u HIT-u objavljeni slijedeći srpski romani: *Dragi moj Petroviću* (1986) Milovana Danojlića (1937), *Četni đavo* (1987) Dragana Lakićevića (1954) i *Imate li Ršuma?* (1983) Ljubivoja Ršumovića (1939) i *Astragan* (1991) Dragana Velikića (1953).

Četiri od pet slovenska romana objavljena u HIT-u bavili su se ratnim i poratnim temama. *Put u Jajce* (1964, 1978) Edvarda Kocbeka (1907–1981) važno je djelo poratne slovenske književnosti. Branko Hofman (1929–1991) se u romanu *Noć do jutra* (1981, 1982) bavio iskustvom Golog otoka. Ciril Kosmač (1910–1980) je novelizirao³⁰ vlastiti scenarij za film *Balada o trubi i oblaku* Francija Štiglica iz 1961. i kasnije objavio istoimeni roman (1968, 1977). Prema romanu *Klopka za leptire* (1983, 1985) Branka Šömena (1936) filmski redatelj Karpo Godina snimio je film *Crveni boogie* (1982). Peti slovenski naslov su memoari spisateljice Mire Mihelič (1912–1985). Bosansko-hercegovačkom piscu Zulfikaru (Zuki) Džumhuru (1920–1989) objavljen je putopis *Hodoljublja* (1982) nastao prema istoimenoj popularnoj tv seriji. Klasiku makedonske književnosti Petreu M. Andreevskom (1934–2006) objavljen je prijevod romana *Pirika* (1980, 1983). U širem smislu „jugoslavenskoj“ književnosti pripada i roman *Ilirika* (1988) francuske spisateljice hrvatskog podrijetla Flore Dosen (1922–2015), što je pseudonim autorice Cvijete Grospić, zatim istarsko-talijanski pisac Fulvio Tomizza (1935–1999) s prijevodima romana *Materada* (1960, 1986) i *Mladenci iz ulice Rosetti* (1986, 1988) te djela austrijsko-srpskog pisca Mila Dora odnosno Milutina Doroslovca (1923–2005) *Posljednja nedjelja* (1982, 1985) i *Sva moja braća* (1978, 1987).

Od ukupno dvije stotine i jedanaest romana objavljenih u HIT-u, njih šezdeset i sedam prevedeno je s engleskog jezika, osamnaest s njemačkog, sedamnaest s francuskog, devet s češkog, osam s talijanskog, po pet romana prevedeno je s ruskog i slovenskog, čak tri romana prevedena su s norveškog jezika, dva sa španjolskog i po jedan sa švedskog, finskog, mađarskog, poljskog i makedonskog jezika. Čak pedeset i sedam romana objavljenih u HIT-u izvorno su napisani na hrvatskom jeziku, trinaest ih je izvorno napisano na srpskom a jedan na bosanskom jeziku.

Od ukupno stotinu i šesnaest autora koji su objavljeni u biblioteci HIT, objavljena su djela čak trideset i jednog američkog autora, te dvadeset i pet hrvatskih pisaca. Toj brojci treba pridodati petnaest francuskih autora, devet njemačkih, šest srpskih,

30 Termin novelizacija filmskog scenarija izabrali smo unatoč poznatoj razlici između pojmova roman i novela. Drugi mogući prijevodi termina „novelizacija“ – „romanizacija“ ili „romaneskna adaptacija filmskog predloška“ čine nam se manje primjerenima.

po pet talijanskih, engleskih, čeških i slovenskih autora, tri norveška, dva austrijska te po jedan kolumbijski, čileanski, izraelski, australski, švedski, finski, mađarski, makedonski, poljski i poljsko-židovski autor.

Sve do 1991. HIT-ove su knjige bile uvezane u platno i imale šareni ovitak s fotografijom u boji. Karakteristične za HIT bile su dvije paralelne raznobojne pruge na ovitku po kojima su razlikovali svesci u kolima. Bila je prepoznatljiva likovna oprema likovnog umjetnika Alfreda Pala. Od prvog do zadnjeg naslova u HIT-u iznimna je pažnja posvećena paratekstualnim elementima. Svaki je svezak bio označen brojem. Na stražnjem ovitku nalazio se kratak blurb s fotografijom autora i fragmenti književnih kritika o knjigama objavljenim u prethodnim kolima HIT-a. Ti blurbovi ponekad su bili objavljeni unutar knjige na posljednjim stranicama. Na svakom je izdanju objavljen popis svih knjiga objavljenih u HIT-u.

HIT je nesumnjivo bila najupornije, najdosljednije i najdiscipliniranije vođena beletristička edicija svih vremena u Hrvatskoj. Upravo je ova biblioteka prva postavila i artikulirala standarde književnog profesionalizma zapadnog tipa, uvažavajući istovremeno književnu vrijednost i književne trendove, specifični književni ukus publike i autorsku stvaralačku produktivnost.

LITERATURA:

- Crnković, Z. (2003) *Knjigositnice*, Rijeka: Otokar Keršovani.
- Crnković, Z. (2009) *Carske mrvice: urednička zapamćenja*, Zagreb: Znanje.
- Flaker, A. (1983) *Proza u trapericama*, Zagreb: SNL
- ISBD Međunarodni standardni bibliografski opis (2014), Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Jelušić, S. (2012) *Ogledi o nakladništvu*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Genette, G. (1997) *Paratextes: Thresholds of interpretation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hrvatska enciklopedija sv 2. (2005) Zagreb: LZMK.
- Mandić-Hekman, I. (2014) *Knjiga o knjigama. Zabavna biblioteka 1913–1941*, Zagreb: Ex libris.
- Mesaroš, F. (ur.) (1971) *Grafička enciklopedija*, Zagreb: Tehnička knjiga.
- Nemec, K. (2003) *Povijest hrvatskog romana 3*, Zagreb: Školska knjiga.
- Tenžera, V. (1992) *Želja za dobrim kupanjem – o stranim piscima*, Zagreb: Znanje.

Velagić, Z. (2013) *Uvod u nakladništvo*, Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera.

Verona, E. (2009) *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Nenad Rizvanović
University in Rijeka, Faculty of Philology, Rijeka, Croatia

PRINCIPLES OF FORMING PUBLISHING SERIES

THE EXAMPLE OF CROATIAN PUBLISHING SERIES: *BIBLIOTEKA HIT* (1968–1991)

A publishing series is formed as a outcome of various activities and regulations dealing with literary, editorial and publishing decisions and contents, as well as cultural processes related to readers' practices, readers' competences and audience development strategies. We approach the understanding of publishing series considering four main principles: (1) historical, (2) editorial, (3) paratextual and (4) reader-oriented. In this paper, we have analyzed these four main principles following the example of Croatian publishing series – *Biblioteka HIT* (HIT Library of modern literature) edited by Zlatko Crnković – as one of seven publishing series in Croatia between 1968 and 1991. *Biblioteka HIT* had dominated the publishing scene in Croatia and Yugoslavia during the 1970s and 1980s, both in commercial and cultural sense.

Key words: *publication series, Biblioteka HIT, bestseller, paratext*

Снежана Јовчић Олја, *Сама*, 102 x 72 cm, 1994.